

PROJEKT PARTIZANSKE BAŠTINE

Završnica međunarodnog programa „Baština odozdo - Drežnica: tragovi sjećanja 1941. – 1945.“ U projektu arhivskog istraživanja i terenskog rada koji je trajao dvije godine sudjelovali povjesničari i arhitekti iz Hrvatske, Španjolske i Portugala

Početak okupacije 1941. godine, Talijani su u Drežnici uspostavili garnizon. Drežnica je ubrzo postala jedno od najjačih žarišta ustanka u Gorskom kotaru. U kolovozu i rujnu 1941., tu je organizirano nekoliko partizanskih baza jačine 25-40 boraca, a iz njih je formiran Drežnički bataljun koji je u listopadu ušao u sastav Primorsko-goranskog NOP odreda.

Pod pritiskom partizana, Talijani su 9. listopada napustili Drežnicu u kojoj je zatim izabran NOO. U međuvremenu, Talijani su često napadali Drežnicu. Dijelovi divizije Lombardio ovladali su drežničkim krajem listopada 1941. godine, pohvatali 513 boraca i civila, te ih povezane tjerali prema Ogulinu. Usput su ih većinu pobili u Klečkoj jami, dio ih bacili u Đulin ponor, a dio otpremili preko Gospića na zloglasno gubilište u Jadovno. Zločinci nisu mogli zaustaviti ustanak. On se proširio na Plaški, Ličke Jesenice, Gornje i Donje Dubrave, Josipdol... - na cijeli ogulinski kraj. U siječnju 1943. godine u Drežnicu je stigao Glavni štab NOO Hrvatske, a kasnije i CK KP Hrvatske. U to vrijeme Drežnica je bila središte NOB-a Hrvatske, a ostala je središte Narodnooslobodilačkog pokreta ogulinskog područja sve do oslobođenja (studenog 1944. godine). Stoga je i nazvana „Partizanska Drežnica“.

U uvjetima krajnje ekonomske bijede, nepovoljne konfiguracije terena (veći dio teritorija je pod šumom, teško prohodan, brdovit ili krševit kraj) ali i pojačane partizanske aktivnosti, već 1942. godine na prostoru Gorskog kotara i Hrvatskog primorja djeluju dva značajna partizanska odreda, jedan s pet, a drugi s četiri bataljuna. Dodamo li ovom i činjenicu da su na prostoru Drežnice tijekom 1942. godine boravili i CK KP Hrvatske i Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske, postaje jasnijom potreba okrupnjavanja partizanskih jedinica koje djeluju na tom području. Partizanski odredi postaju okosnica za formiranje 6. i 14. brigade NOV Hrvatske. Tako je u Drežnici prvo formirana 6. brigada i to 12. listopada 1942., a 14. brigada je formirana 11. listopada 1942. godine, također u Drežnici. Od polovice 1942. godine, Drežnica, zajedno s Likom, Gorskim kotarom i Primorjem, postaje središte narodnooslobodilačke borbe ne samo u Hrvatskoj, već i na prostoru cijele bivše Jugoslavije.

Tako značajne i velike partizanske jedinice upuštale su se i u napade na veće vojne garnizone, uključujući ponekad i prihvaćanje frontalnih borbi, što se inače protivilo praksi partizanskog

ratovanja. Nakon borbi tijekom zime, obje se brigade prebacuju u Liku, da bi uskoro uslijedila zapovijed da se preko 150 teških ranjenika prenese u Drežnicu i tamo liječi. Obje brigade, 6. i 14., preimenovane su odlukom GŠ NOV i PO Hrvatske 23. ožujka 1943. godine u Prvu udarnu primorsko-goransku i Drugu primorsko-goransku brigadu 13. primorsko-goranske divizije, kojoj je odlukom GŠ Hrvatske 21. prosinca dodijeljen naziv udarna.

Konac siječnja 1944. godine, obilježavaju žestoke borbe za spas brojnih ranjenika. Iznimno visok snijeg spriječio je evakuaciju ranjenika iz partizanske bolnice broj 7 na padinama Javornice i Crnog vrha. Pripadnici 13. primorsko-goranske divizije uz pomoć manjih partizanskih odreda i omladine uspjeli su u žestokim borbama teške ranjenika prebaciti u najneprohodnije dijelove šuma i tako ih spasiti od sigurne smrti. Kako je cijelo to područje Like i Drežnice od jeseni 1942. godine u više navrata paljeno, gotovo da nije bilo kuća s krovom i zidovima, a iscrpljeni borci i ranjenici nužno su trebali tople i suhe prostore za oporavak i povrat snage da bi mogli nastaviti sa žestokim borbama koje su neprekidno vodili s njemačkim snagama i domaćim izdajnicima.

Štab divizije na tom prostoru ostavlja 1. brigadu, a sve ostale snage prebacije u Gorski kotar. Zbog velike oskudice hrane i višekratno popaljenih sela postojala je realna opasnost da narod Drežnice ostane potpuno bez hrane, što bi i za narod, ali i za pripadnike partizanskih jedinica značilo početak kraja uništenja partizanskih snaga. Zato se kreće prema Gorskom kotaru u kojem je situacija bila ipak nešto povoljnija nego u Drežnici. Prva je za Gorski kotar krenula 2. brigada i to 22. veljače 1944. godine, usiljenim maršem preko platoa Bjelolasice i danas već legendarne Matić poljane. Uz 26 smrznutih partizana na tom maršu i u borbi protiv bijele smrti brigada je nakon dolaska u Mrkopalj imala još i 52 promrzla borca od kojih su dva vrlo brzo i umrla. Dodajmo, pripadnici 13. primorsko-goranske udarne divizije posebno su se istakli u završnim borbama za oslobođenje zemlje. Divizija je dala 18 narodnih heroja a tijekom borbenog djelovanja u okviru divizije formirano je šest partizanskih brigada.

Bojan **Mirosavljev**